

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA TA'LIM JARAYONIGA INNOVATSION TA'LIM METODLARINI QO'LLASH. (5 TA RIVOJLANISH MARKAZLARI DOIRASIDA)

To'rayeva Gavhar Nasiritdinovna

Toshkent pedagogika kolleji «Maxsus fanlar» kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada MTTlarda "Ilk qadam" o'quv dasturi asosida tashkil etilgan rivojlantiruvchi markazlarda bolalarning mustaqil faoliyatini zamon talabiga mos tarzda innovatsion ta'lim metodlarini keng qo'llagan holda o'tkazish, innovatsion ta'lim metodlarini foydali jihatlari, qo'llash bosqichlari, 5 ta rivojlanish markazlarida qo'llashda pedagog e'tiborga olishi kerak bo'lgan omillar va bir nechta metodlar xususida fikr yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *Innovatsion ta'lim metodlari, ta'lim jaoayoni, innovatsion yondashuv, 5 ta rivojlanish markazlari, tadqiqot, kommunikativ, o'yin, faoliyat, faol qadamlar tizimi, refleksiya, "Til va nutq" markazi, "Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika" markazi, "Syujetli –rolli o'yinlar va sahnalashtirish" markazi, "Fan va tabiat" markazi, "San'at" markazi, "Loyihalashtirish metodi", «Aqliy hujum» metodi, «Kichik guruhlarda ishlash» metodi, «Muommoli vaziyat» metodi, «Rolli o'yin» metodi.*

Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida innovatsion ta'lim metodlarini keng qo'llanilmoqda. O'qitishning zamonaviy **innovatsion ta'lim metodlarini** qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Ta'lim metodlarini tanlashda har bir ta'limiy jarayonning maqsad va vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq sanaladi.

Innovatsion ta'lim metodlar deganda-ta'lim oluvchilarni faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta'lim jarayonining markazida ta'lim oluvchi bo'lgan metodlar tushuniladi. Bu metodlar qo'llanilganda bolalarning real shaxsiy qiziqishlari va ehtiyojlari amalga oshiriladigan, bolalar tomonidan shaxsiy tajriba va bilimlar samarali to'planadigan ta'lim muhiti yaratiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim jaoayonida, tarbiyalanuvchilarning faoliyatini faollashtiradigan innovatsion ta'lim metodlar bilan boyitish ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajasining ko'tarilishiga olib keladi. Buning uchun ta'lim jarayoni oqilona tashkil qilinishi, pedagog tomonidan tarbiyalanuvchilarning qiziqishini orttirib, ularning ta'lim jarayonida faolligi muttasil rag'batlantirilib turilishi, o'quv materialini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib, ularning mazmunini ochishda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, muammoli vaziyat, yo'naltiruvchi matn, loyiha, rolli o'yinlar kabi metodlarni qo'llash va tarbiyalanuvchilarni amaliy mashqlarni mustaqil bajarishlariga ahamiyat berilishi talab etiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotida ta'lim jarayoniga innovatsion ta'lim metodlarini qo'llash foydali jihatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- ta'lim samarasi yuqoriroq bo'lgan o'qish-o'rganish
- ta'lim oluvchining yuqori darajada rag'batlantirilishi

- ilgari orttirilgan bilimning ham e'tiborga olinishi
- o'qish shiddatini ta'lim oluvchining ehtiyojiga muvofiq lashtirilishi
- amalda bajarish orqali o'rganilishi
- ta'lim oluvchining tashabbuskorligi va mas'uliyatining qo'llab quvvatlanishi

Bugungi kunda pedagoglarning innovatsion faoliyat ko'nikma, malakalariga ega bo'lishlari muhim ahamiyatga ega. Pedagoglar tomonidan innovatsion faoliyat ko'nikma, malakalarini o'zlashtira olishlarida ularning innovatsion yondashuvga ega bo'lishlari talab etiladi. O'z mohiyatiga ko'ra pedagoglar tomonidan innovatsion faoliyat ko'nikma, malakalarining o'zlashtirilishi ularda innovatsion yondashuvni qaror topishi asosida kechadi. Pedagoglarda innovatsion yondashuvning qaror topishi ham murakkab jarayon bo'lib, u bir necha bosqichni ichiga oladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotida ta'lim jarayoniga innovatsion ta'lim metodlarini 5 rivojlanish markazlarida pedagogik jarayonga tatbiq etishda har bir bolaning individual xususiyatlariga mos keladigan ta'lim va tarbiya usul va vositalarini aniqlaydi. Shu bilan birga, bolalarning munosabatini va faoliyati tashkil etilishini o'zgartiradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotida ta'lim jarayoniga innovatsion ta'lim metodlarini qo'llash bosqichlari:

- tadqiqot (muammolarni izlash, kashfiyot orqali o'rganish, tajriba);
- kommunikativ (munozara, nutqni rivojlantirish, fantaziya, notiqlik);
- o'yin (o'yin orqali o'rganish, ertak, vaziyat, sahnalashtirish – fantaziyaga kirish);
- faoliyat (bola bilimlarni tayyor holda emas, balki ta'lim-tarbiya jarayonida o'zi o'rganadi. Ta'lim-tarbiyani tuzilishi faol qadamlar tizimini o'z ichiga oladi;
- refleksiya (individuallikni saqlash, ijodiy yaratuvchanlik, shaxsiylikni har qanday faoliyatda shaxs sifatida saqlab qolish.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim jarayoniga innovatsion ta'lim metodlarini 5 ta rivojlanish markazlarida qo'llashda pedagog e'tiborga olishi kerak bo'lgan omillar:

- Bolalarni qiziqtirgan muammolarni birgalikda aniqlash;
- bolalar faoliyatining maqsadini birgalikda aniqlash;
- bolalar faoliyatini birgalikda rejalashtirish, taxminlar, muammolarni hal qilishda vosita va materiallarni, usullarini tanlash;
- bolalarning mustaqil faoliyati, tarbiyachining individual yordami;
- birgalikdagi faoliyat natijasini muhokama qilish, yutuqlarni muhokama qilish, muvaffaqiyatsizliklarni aniqlash.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim faoliyatini mavzuviy rejalashtirish” har bir yosh guruhlar uchun o'yning mavzularini, haftaning mavzularini aks ettiradi va beshta rivojlantirish markazlarida ta'limiy faoliyat tashkil etiladi:

1. *“Til va nutq” markazi.*
2. *“Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika” markazi*

- 3. **“Syujetli –rolli o’yinlar va sahnalashtirish” markazi**
- 4. **“Fan va tabiat” markazi**
- 5. **“San’at” markazi**

“Til va nutq” markazi Bu markazda bolalarning nutqini rivojlanishi, maktabda savodxonlikni o’qitishga tayyorgarlik, atrof-muhit bilan tanishtirish uchun yo’naltirilgan vazifalar amalga oshiriladi.

“Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika” markazi Bu markazda qurish-yasashning har xil turlari va shakllari, kublar, plitalar, pol konstruktori (yog’och va plastmassa, u bilan o’ynash uchun katta transport o’yinchoqlari, stol usti qurilish materiallari (yog’och va legolar), kichik transport o’yinchoqlar va rasmlar) bo’lishi kerak va bolalar mustaqil qurishni, modellashtirishni, konstruksiyalashni o’rganadilar. Bu yerda matematik o’yinlarni ham joylashtirishingiz mumkin. Chunki elementar matematik ko’nikmalarni shakllantirish “qurish-yasash”ga yaqindir. Bular turli jumboq, didaktik, taqqoslashning mantiqiy rivojlantirishga qaratilgan mantiqiy va matematik o’yinlar. Bundan tashqari, sanash, hisob-kitob ko’nikmalarini rivojlantiruvchi o’yinlar berilishi maqsadga muvofiqdir.

“Syujetli-rolli o’yin va sahnalashtirish” markazi muayyan vaziyatlarda yashaydigan bolalar guruhda ijobiy shaxslararo munosabatlarni shakllantirishga xizmat qiladi, bolalarni jamiyatda o’zini tutish madaniyati, do’stona jamoaviy munosabatlar normalari va qoidalarini bajarishga undaydi. Sahnalashtirish – (teatr faoliyati) rivojlanayotgan muhitning muhim ob’ekti hisoblanadi.

“Fan va tabiat” markazida bolalarning tabiat va dunyo xilma-xilligi haqidagi bilimlarini boyitish uchun sharoit yaratilishi kerak. Ushbu markazda bolalar o’simliklarni parvarish qilishni o’rganadilar.

“San’at” markazi-Eng sevimli va har doim bolalar bilan gavjum rivojlantirish markazidir. San’at markazining maqsadi bolalarning ijodiy salohiyatini shakllantirish, tasviriy faoliyatga qiziqishni rivojlantirish, estetik ko’nikmani, tasavvurni, badiiy va ijodiy qobiliyatlarni, mustaqillikni, faollikni shakllantirishdir.

Rivojlanish markazlardagi ta’limiy faoliyatlarni tashkil etishda bir qator innovatsion metodlardan foydalanish orqali pedagoglar o’z oldilariga qo’ygan vazifalarni amalga oshirishda yaxshi natijalarga erishadilar.

Masalan: **“Loyihalashtirish metodi”** bu metod tarbiyalanuvchilar tomonidan individual, guruh yoki jamoa tarzida aniq belgilangan vaqt oralig’ida o’rganilayotgan mavzu bo’yicha axborotlarni yig’ish va tahlil qilishni ta’minlashga xizmat qiladi.

Loyihalarni yaratishda taklif etilgan jarayonning mohiyati qisqa, aniq fikr, belgi, tasvirlar yordamida ifodalanishi talab etiladi. Ushbu metodning didaktik imkoniyatlari quyidagilar bilan belgilanadi:

Bolalarda mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantiradi, mavzularni mustaqil o’rganish ehtiyojini qaror toptiradi, hamkorlikda ishlash ko’nikmalarini shakllantiradi.

«*Aqliy hujum*» *metodi* biror muammo yoki savol bo'yicha tarbiyalanuvchilar tomonidan bildirilgan erkin fikr va mulohazalarni to'plab, ular orqali ma'lum bir yechimga kelinadigan metoddir.

Metodni qo'llashdagi asosiy qoidalari:

Barcha ta'lim oluvchilar qatnashishlari shart.

- Bildirilgan har qanday fikr-g'oyalar, hatto ular noto'g'ri bo'lsa ham inobatga olinadi.
- Bildirilgan fikr-g'oyalar baholanmaydi.

«Aqliy hujum» metodining tuzilmasi:

Guruhga yangi mavzu bo'yicha savol beriladi.

Bolalar tomonidan fikr va g'oyalar bildiriladi.

Fikr va g'oyalar jamlanadi va guruhlanadi.

Aniq va to'g'ri javoblar tanlab olinadi.

«*Kichik guruhlarda ishlash*» *metodi:* ta'lim oluvchilarni faollashtirish maqsadida ularni kichik guruhlariga ajratgan holda o'quv materialini o'rganish yoki topshiriqni bajarishga qaratilgan ta'lim jarayonidagi ijodiy ish.

Metodining tuzilmasi:

Mavzu yoritiladi;

Kichik guruhlar shakllantiriladi; 1-2-3-4-guruhga topshiriq beriladi;

Ko'rsatma berish va yo'naltirish.

1-2-3-4-guruh taqdimoti; Muhokama, tahlil va baholash.

«*Muammoli vaziyat*» *metodi:* Ta'lim oluvchilarda muammoli vaziyatlarning sabab va oqibatlarini tahlil qilish hamda ularning yechimini topish bo'yicha ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan metoddir.

Metodining tuzilmasi:

Muammoli vaziyat tavsifi beriladi;

Guruhlar muammoli vaziyatning kelib chiqish sabablarini aniqlaydilar;

Guruhlar muammoli vaziyatning oqibatlari to'g'risida fikr yuritadilar;

Guruhlar muammoli vaziyatni yechish yo'llarini ishlab chiqadilar;

To'g'ri yechimlar tanlab olinadi.

«*Rolli o'yin*» *metodi:* mavzu yuzasidan uchraydigan hayotiy vaziyatlarning har xil shart-sharoitlarini sahnalashtirish orqali ko'rsatib beruvchi metoddir.

Metodining tuzilmasi:

Ssenariy ishlab chiqiladi;

O'yinning maqsadi va vazifalari tushuntiriladi;

Rollar taqsimlanadi;

Rollar ijro etiladi;

Tahlil qilish va xulosa yasash.

“Ilm sahroda - do'st, hayot chorrahalarida - tayanch, yolg'iz damlarda - yo'ldosh, baxtiyor daqiqalarda – rahbar, qayg'uli onlarda – madadkor, odamlar orasida – zebu ziynat, dushmanlarga qarshi kurashda – quroldir” kabi ibora bilan xulosa qilib aytadigan bo'lsak, quyida berilgan barcha interfaol metodlarni maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 5 ta



rivojlantiruvchi markazlarda o'z o'rniga qo'yib qo'llanilsa, pedagoglar bolajonlarni har tamonlama rivojlantirishda sifatli bilim, ko'nikma va malakalarni bergan bo'ladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Anna Golubeva YuNISEF xalqaro konsultanti. Dipa Shankar YuNISEF taa'lim sektsiyasi raxbari. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. Toshkent-2018 yil
2. Dastur tuzuvchilar: L.Evstafeva, Sh.Nabixanova, S.Pak, D.Usmonova, M.Ashrabxodjaeva, X.U.Rizaeva, L.Nuritdinova va b.
"Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini mavzuviy rejalashtirish". Toshkent 2018 yil.
3. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari: -T.: «O'qituvchi», 2004 y.
4. Tolipov O'.Q., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tabiiy asoslari (o'quv qo'llanma).-T.: «Fan» nashriyoti, 2006 y.
5. Tolipova J.O. Pedagogik texnologiyalar-do'stona muhit yaratish omili. -T.: YuNISEF, 2005 y.
6. Farberman B. Ilg'or pedagogik texnologiyalar.-T.: «Fan», 2000 y.